

Zeplichal Anton Michael (1737-1806)

Wybitny mineralog i działacz oświatowy

Urodził się 13 maja 1737 roku w Trzebiczu (Trebitsch) na Morawach w rodzinie ubogich tkaczy. Jego pobożni rodzice, widząc, że nadwyzczaj pojętnego chłopca chwalą zarówno nauczyciele, jak i ksiądz proboszcz, już bardzo wcześnie przeznaczyli go do stanu duchownego. Proboszcz, który dostrzegał u niego zarówno zapał do nauki, jak i doskonałą pamięć, okazywał mu szczególne względy i w wolnych chwilach uczył go łaciny. W wieku 10 lat za jego pośrednictwem Zeplichal trafił do gimnazjum jezuickiego w Znojmiu (Znaim), gdzie już wkrótce, obdarzony pięknym głosem, był w stanie płacić za całe swoje utrzymanie tym, co zarabiał swoim śpiewem.

Jego pilność i cierpliwość z jednej strony zapewniły mu po sześciu latach nauki bardzo dobre świadectwo, z drugiej zaś zwróciły na niego uwagę przełożonych, w związku z czym 27 października 1753 roku przyjęty został do Towarzystwa Jezusowego. Podczas nowicjatu w Brnie, nosząc się z zamiarem wyjazdu na placówkę misyjną w Indiach, zajął się pilnie studiowaniem języków obcych oraz nauk przyrodniczych i geografii. W roku 1754 odesłany został do nowo utworzonego nowicjatu w Żaganiu (Sagan), gdzie zaprzyjaźnił się z reformatorem śląskiego szkolnictwa Johannem Abtem von Felbiger. Za jego namową wyjechał po ukończeniu nowicjatu do Kolegium Jezuickiego w Świdnicy (Schweidnitz), gdzie studiował filozofię, a także matematykę pod kierunkiem rektora Woltera. W roku 1761 z powodu prowadzonych na Śląsku działań wojennych przebywał przez pewien czas w Bodzanowie (Langendorf) koło Głuchołazów (Ziegenhals), gdzie przygotowywał się do dalszej nauki, a następnie studiował teologię we Wrocławiu.

W roku 1764 został nauczycielem łaciny, greki, historii, geografii i rachunków w niższych klasach gimnazjum w Świdnicy, krótko potem mianowany został przełożonym wrocławskiego konwiktu, w którym uczyli się głównie synowie katolickiej szlachty śląskiej. Zebrane na tym stanowisku doświadczenia były mu później bardzo pomocne w jego wszechstronnej działalności praktycznej i pisarskiej. Obok pracy pedagogicznej kontynuował też własne studia i w roku 1770 na podstawie rozprawy „Juris Necessitatis principia philosophica” uzyskał stopień doktora filozofii.

W tym samym roku objął katedrę matematyki i mineralogii na wrocławskiej Leopoldynie. Szybko stał się nadwyzczaj wpływową postacią w gronie profesorów tej uczelni, do której wprowadził takie przedmioty, jak historia, filozofia estetyki, teoria rolnictwa, historia filozofii i literatura. W roku 1771 został członkiem Śląskiego Towarzystwa Patriotycznego. Miał istotny udział w porządkowaniu spraw Leopoldyny po kasacie Towarzystwa Jezusowego w roku 1773, zaś w roku 1774 opracował „Ustawy szkolne dla Uniwersytetu we Wrocławiu i dla gimnazjów na Śląsku i w Hrabstwie Kłodzkim”. Rok później został zwierzchnikiem śląskiego szkolnictwa, przełożonym Leopoldyny, dyrektorem powstałego na bazie jezuickiej placówki Królewskiego Instytutu Szkolnego we Wrocławiu, który miał zajmować się kształceniem kandydatów do zawodu nauczyciela, i członkiem doradczym administracji dóbr królewskich. Był zwolennikiem germanizacji Górnego Śląska w duchu Oświecenia, uważając, że odseparowanie dialektu górnośląskiego od kultury zarówno polskiej, jak i niemieckiej, odcina miejscową ludność od dobroczynnych wpływów wykształcenia. Poglądom tym dał wyraz w wykładzie „O ważniejszych przeszkodach, jakie stoją na drodze do oświecenia Górnoszlązaków” wygłoszonym

z okazji otwarcia w Leopoldynie katedry języka polskiego, powstałej w wyniku roporządzenia o kształceniu kandydatów na duchownych dla Śląska.

Przez długie lata marzeniem Zeplichala było utworzenie na Śląsku szkoły przemysłowej. Zrealizował je w roku 1793, tworząc tę szkołę w dużej mierze z własnych środków i troszcząc się o nią do końca swego życia. Na stanowisku zwierzchnika śląskiego szkolnictwa pracował aż do przejścia w stan spoczynku w roku 1800.

Poza działalnością urzędową zajmował się również rozległą działalnością naukową, pisarską i społeczną. Na zlecenie Fryderyka II przeprowadził zakrojone na szeroką skalę badania geologiczne Kotliny Kłodzkiej, których celem było znalezienie złóż rud kobaltu. Spod jego pióra wyszło wiele prac z zakresu przyrodznawstwa, filozofii, historii i statystyki oraz wiele podręczników matematyki, mineralogii, historii i filologii. Cieszył się wielkim poważaniem ze strony monarchów, kręgów rządowych oraz ze strony licznych instytucji naukowych, z których wiele nadało mu godność członka honorowego. Zmarł 14 listopada 1806 roku we Wrocławiu.

Ważniejsze prace:

- 1769 – Entwurf der Boscowich'schen Naturlehre. Breslau.
- 1769 – Geometria curvarum ad physicam adplicata. Vratislaviae.
- 1770 – Algebraische Tabellen. Breslau.
- 1771 – Einleitung zu der Bergmännischen Kenntnis des Erdballs. Breslau.
- 1772 – De methodo montium altitudines metiendi Dissertatio. Vratislaviae.
- 1772 – De juris naturalis prudentia libri tres ad faciliorem institutionem commoda philosophis methodo comparata. Vratislaviae.
- 1774 – Entwurf einer Weltgeschichte nach einer chronologischen Tafel. Zum Gebrauch der Jugend. Breslau.
- 1774 – Neueste Geographie zum Gebrauch der Jugend. Breslau.
- 1774 – Wie gross eine schlesische Meile sei? *Ökon. Nachr. II.*
- 1774 – Warum der Schnee auf einigen Mittelgebirgen länger als auf den äussersten Kämmen des Riesengebirges anhalte? *Ibid.*
- 1775 – Erderschütterung. *Ibid. III.*
- 1775 – Unterricht in der Rechnen- und Messkunst. Breslau.
- 1775 – Abhandlung, die lateinischen klassischen Schriftsteller nützlich zu lesen. Breslau.
- 1775 – Gramatische Chrestomathie. Breslau.
- 1775 – Institutiones artis rhetoricae. Vratislaviae.
- 1776 – Unterricht in der Naturgeschichte, zum Gebrauch der Jugend. Breslau.
- 1777 – Chrestomathia oratoria. Vratislaviae.
- 1777 – Poetische Chrestomathie: nebst einem kurzen Auszug aus der Mythologie. Breslau.
- 1777 – Neuhauser's Griechische Sprachlehre, verbessert herausgegeben von Zeplichal. Breslau.
- 1779 – Physische Grundsätze über die Beschaffenheit schlesischer Böden vernünftig zu denken. *Ökon. Nachr. VII.*
- 1779 – Parallele zwischen dem schlesischen Bergbau in ältern und neuesten Zeiten. *Ibid.*
- 1789 – Über die wichtigsten Hindernisse, welche der Aufklärung des oberschlesisches Landmanns im Wege stehen. Breslau.

Źródła:

Fischer K. A. F. 1980. Jesuiten in Breslau. Archiv für schlesische Kirchengeschichte 38. S. 161-162.

Hippe M. 1900. Allg. Deutsche Biogr. 45. S. 73-74.

Pater M. 1997. Historia Uniwersytetu Wrocławskiego do roku 1918. Wrocław. S. 51-52, 54.

Reinkens J. 1861. Die Universität zu Breslau vor der Vereinigung der Frankfurter Viadrina mit der Leopoldina. Breslau. S. 113.

Streit K. K. 1776. Alphabetische Verzeichnis aller im Jahre 1774 in Schlesien lebender Schriftsteller. Breslau. S. 156-157.

Veith X. A. 1827. Zur Lebensbeschreibung A. M. Zeplichal. Progr. des kath. Gymnasiums zu Glogau.

Wurzbach C. 1890. Biogr. Lexikon des Kaiserth. Österr. 59. Wien. S. 331.